

HET KARAKTER VAN DE OVEREENKOMST VAN LEVENSVERZEKERING

REDE GEHOUDEN BIJ DE AAN-
VAARDING VAN HET AMBT
VAN HOOGLEERAAR AAN DE
VRIJE UNIVERSITEIT
TE AMSTERDAM, OP VRIJDAG
9 FEBRUARI 1940

DOOR

Mr J. ORANJE

BIJ N.V. NOORD-HOLLANDSCHE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ
AMSTERDAM, 1940

Handelsr. 51

HET KARAKTER VAN DE OVEREENKOMST VAN LEVENSVERZEKERING

REDE GEHOUDEN BIJ DE AAN-
VAARDING VAN HET AMBT
VAN HOOGLEERAAR AAN DE
VRIJE UNIVERSITEIT
TE AMSTERDAM, OP VRIJDAG
9 FEBRUARI 1940

DOOR

Mr J. O R A N J E

BIJ N.V. NOORD-HOLLANDSCHE UITGEVERS MAATSCHAPPIJ
AMSTERDAM, 1940

HOOGGEERZAME HEEREN DIRECTEUREN DER
VEREENIGING VOOR HOOGER ONDERWIJS OP
GEREFORMEERDEN GRONDSLAG,

HOOGACHTBARE HEEREN CURATOREN DEZER
HOOGESCHOOL,

HOOGGESTRENGE HEEREN LEDEN DER COM-
MISSIE VAN TOEZICHT,

HOOGGELEERDE HEEREN PROFESSOREN,

ZEERGELEERDE HEEREN LECTOREN EN DOC-
TOREN IN ONDERSCHIEDENE WETENSCHAPPEN,

DAMES EN HEEREN STUDENTEN,

EN VOORTS GIJ ALLEN, DIE, VAN WAT NAAM OF
RANG OOK, HERWAARTS OPKWAAMT OM DEZE
PLECHTIGHEID MET UW TEGENWOORDIGHEID
TE VEREEREN,

Zeer geachte en zeer gewenschte Toehoorders!

Ons Wetboek van Koophandel heeft op 1 October 1938 zijn 100sten verjaardag gevierd in een stilte, die wel pijnlijk afstak bij de levendige viering dienzelfden dag van het honderdjarig bestaan van ons Burgerlijk Wetboek. Voor die stilte bestond alle aanleiding. Eenerzijds is er immers veel in te brengen tegen het zelfstandig bestaan van het Wetboek van Koophandel naast het Burgerlijk Wetboek, anderzijds kan men nauwelijks zeggen, dat het Wetboek van Koophandel zijn honderdjarig feest vierde. Want wat is er van het in 1838 ingevoerde Wetboek nog over? Belangrijke onderdeelen als de regeling van de Naamlooze Vennootschap, van het

Zeerecht, van het Wisselrecht, ondergingen immers een zóó grondige wijziging, dat meer van een vervanging dan van een vernieuwing moet worden gesproken.

Het is echter met vreugde, dat mag worden geconstateerd, dat ondanks deze aanvullingen en wijzigingen er in het Wetboek van Koophandel nog menig onderdeel is, dat wacht op een algeheele herziening. Hieruit volgt immers, dat, al is er dan op het Wetboek van Koophandel veel aan te merken, het handelsrecht een onderwerp is, vol van echt leven en vol van beloften voor de toekomst van hen, die zich met de studie en de ontwikkeling ervan bezig houden.

Eén van de onderwerpen, die het meest om herziening vragen, is wel het verzekeringsrecht.

Over een onderdeel daarvan, n.l. over het karakter van de overeenkomst van levensverzekering, zal ik vanmiddag tot U spreken.

Summierlijk wordt in de laatste afdeeling van den tienden titel van het eerste boek van het Wetboek van Koophandel in een zevental artikelen over de levensverzekering gehandeld. Als men de artikelen 302 tot 308 K. gelezen heeft, vraagt men zich af, of dit nu alles is, wat de wet over levensverzekering te zeggen heeft. Weliswaar wordt in artikel 248 K. bepaald, dat op alle verzekeringen, waarover in dit Wetboek wordt gehandeld, en dus ook op de levensverzekering, de bepalingen van den negenden titel, handelende van assurantie of verzekering in het algemeen, toepasselijk zijn, maar veel wijzer wordt men hierdoor niet.

Wat onder levensverzekering verstaan moet worden, staat allerminst vast. Groote verwarring heeft van ouds op dit gebied geheerscht. Ten gevolge van een arrest van den Hoogen Raad van 28 Maart 1873 (W. 3577) werd zelfs het geheele levensverzekeringsbedrijf volkomen ontwricht ¹⁾.

¹⁾ Zie Rb. Amsterdam, 22 Febr. 1870, W. 3230, Prov. Gerechtshof van Noord-Holland, 2 Nov. 1871, W. 3445.

Iemand had zich verzekerd voor het leven. Hij stierf door een spoorwegongeluk. De begunstigde vroeg een uitkeering van de assurantie maatschappij. Deze zocht bij de Spoorwegmaatschappij verhaal krachtens art. 284 K. De Spoorwegmaatschappij beweerde toen, dat den begunstigde niets toekwam, daar er hier in het geheel geen sprake van levensverzekering was. Verzekering voor het geheele leven was n.l. geen verzekering in den zin der wet, zoo betoogde de Spoorwegmaatschappij; alleen verzekering voor een bepaalden tijd viel onder het begrip levensverzekering en het leven was niet een bepaalde tijd. De rechter gaf de Spoorwegmaatschappij gelijk.

De Nederlanders, die een levensverzekering voor het geheele leven gesloten hadden, zagen plotseling hun voor zoo waardevol bezit gehouden polissen veranderd in vodjes papier. Met spoed werd nu aan een herziening van het levensverzekeringsrecht gewerkt. De wijziging, die bij wet van 1 Juni 1875 (S. no. 81) werd doorgevoerd, bracht over het bestreden punt zekerheid. Ook overeenkomsten van levenslange levensverzekering, welke vóór dien tijd gesloten waren, werden geldig verklaard. Verder werd niets veranderd.

Met uitzondering van deze wijziging is de regeling, vervat in de artikelen 302—308 K., tot heden ongewijzigd gebleven. Het is zeer te betreuren, dat de koe toen maar niet in eens flink bij de horens gevat is, want er zijn tal van geschilpunten, die sindsdien open gebleven zijn.

Herhaaldelijk zijn pogingen aangewend, om het levensverzekeringsrecht opnieuw te regelen. De Nederlandsche Juristen-vereening besprak het vraagstuk der levensverzekering in 1888. Elf jaar later publiceerde Mr. J. VAN SCHEVICHAVEN een ontwerp van wet met memorie van toelichting. In 1902 schreef Mr. J. KIST een belangrijk artikel erover in het *Rechtsgeleerd Magazijn*¹⁾. Weer tien jaar later deed de Vereeniging van Levensverzekering een ontwerp met toelichting aan de Regeering toekomen. Daarna werd in 1932 aan den toenmaligen

¹⁾ Een voorstel tot wijziging der artt. 302—308 K., blz. 313 vv.

Minister van Justitie een ontwerp aangeboden, dat naar den Voorzitter der Commissie uit de Nederlandsche Vereeniging ter bevordering van het Levensverzekeringswezen in de geschiedenis leeft als het ontwerp-SLEUTELAAR. Want geschiedenis is ook dit ontwerp al weer geworden, sinds de Staatscommissie tot wegneming van onjuistheden en aanvulling van leemten in de Nederlandsche Burgerlijke Wetgeving, de Commissie-LIMBURG, thans bezig is met het opstellen van een ontwerp.

De hoop mag worden uitgesproken, dat bij de algeheele herziening van het verzekeringsrecht niet slechts de essentialia der overeenkomst van levensverzekering zullen worden geregeld, doch dat, naar Fransch voorbeeld, ook de levensverzekering in haar betrekkingen tot het huwelijksgoederenrecht, het erfrecht en het faillissementrecht zal worden behandeld. Levensverzekering en vaststelling van het wettelijk erfdeel, levensverzekering en tweede huwelijk, levensverzekering en het vermoeden van overlijden, levensverzekering en de Pauliana — het zijn vraagstukken, die dringend om een wettelijke regeling vragen.

Blijkens het zoo juist verschenen jaarverslag der Verzekeringskamer was het totaal verzekerd bedrag van de 63 Nederlandsche levensverzekeringsmaatschappijen per einde 1938 gestegen tot niet minder dan f 4667.7 millioen. Dat er spoedig ten aanzien van deze belegging een moderne wetgeving tot stand komt, is een nationaal belang.

De vraag, die vóór alle dingen moet worden opgelost, en waarover wij hedenmiddag spreken, lijkt ons deze, wat het karakter van de overeenkomst van levensverzekering behoort te zijn. Deze quaestie spitst zich toe in de vraag, of de overeenkomst van levensverzekering een eenzijdige of een wederkerige overeenkomst behoort te zijn. Practisch komt dit vraagstuk hierop neer, of de verzekeraar de premie wel of niet kan invorderen, als de verzekeringnemer op een bepaald moment zijn betalingen stopzet.

Om een voorbeeld te noemen: stel, dat iemand, die zijn

leven verzekerd heeft, gedurende een paar jaar trouw de verzekeringspremie betaalt, maar, daar hij finantieel verzwakt is, er op een gegeven moment geen kans meer toe ziet, die premie verder te voldoen. Kan de verzekeringmaatschappij nu met succes een actie beginnen om de premie toch op te vorderen?

De wet maakt de vraag, of wij te doen hebben met één- of tweezijdige overeenkomsten, dikwijls heel gemakkelijk. Men vergelijkte b.v. art. 1493 B.W. over koop en verkoop: de eene verbindt zich om een zaak te leveren en de andere om daarvoor den bedongen prijs te betalen. Zoo is ook art. 1584 B.W. overduidelijk: huur en verhuur is een overeenkomst, waarbij de eene partij zich verbindt om de andere het genot eener zaak te doen hebben, gedurende een bepaalden tijd en tegen een bepaalden prijs, welken de laatstgemelde aanneemt te betalen.

Ten aanzien van de levensverzekering is de zaak echter niet zoo eenvoudig; een definitie van het begrip overeenkomst van levensverzekering komt in het Wetboek van Koophandel niet voor.

Wel wordt een definitie van dit begrip elders gevonden en wel in artikel 1 van de Wet op het Levensverzekeringbedrijf van 22 Dec. 1922 (S. no. 716). Maar veel hebben wij daaraan voor de oplossing van de vraag, die wij gesteld hebben, niet, want deze definitie begint met de woorden: Deze wet verstaat onder overeenkomsten van levensverzekering de overeenkomsten enz. Uitdrukkelijk wordt dus de werkingssfeer van deze definitie beperkt tot het gebied van de wet op het Levensverzekeringbedrijf.

Ook art. 247 K. brengt ons niets verder. De verzekeringen, zoo wordt daar bepaald, kunnen o.a. ten onderwerp hebben:

- de *gevaren* van brand;
- de *gevaren*, waaraan de voortbrengselen van den landbouw te velde onderhevig zijn;
- het leven van één of meer personen;
- de *gevaren* der zee en die der slavernij;

de *gevaren* van vervoer te lande en op rivieren en binnenwateren.

Terwijl de gevaren van de slavernij wel tot het verleden behooren, en dit artikel dus eenerzijds te veel zegt, maakt anderzijds deze lijst allerminst aanspraak op volledigheid.

De glasverzekering b.v. is moeilijk onder de genoemde gevarenklassen onder te brengen om nog maar niet te spreken van de nieuwste loot aan den verzekeringsstam, de verzekering tegen tweelingen.

Ten aanzien van het karakter van de overeenkomsten van levensverzekering zegt dit artikel niets.

Nadat in het volgende artikel bepaald is, dat op alle verzekeringen, dus ook op levensverzekeringen, de daarop volgende algemeene bepalingen toepasselijk zijn en in de artikelen 249 t/m 284 K. deze algemeene bepalingen zijn opgesomd en in art. 286 een regeling is getroffen voor wederkeerige verzekerings- en waarborgmaatschappijen, volgen in de artikelen 302 t/m 308 eenige bepalingen, die specifiek op levensverzekeringen betrekking hebben.

De hoop, die men koestert, in deze bepalingen iets naders te vinden over het karakter van de overeenkomst van levensverzekering, wordt alras de bodem ingeslagen. Het eenige artikel, dat iets erover schijnt te bepalen, is art. 257 K., waarin men leest, dat de overeenkomst van verzekering bestaat, zoodra dezelve gesloten is; de wederzijdsche rechten en verplichtingen van den verzekeraar en van den verzekerde, zoo gaat het artikel verder, nemen van dat oogenblik hun aanvang, zelfs vóórdat de polis is onderteekend.

Dit artikel *klinkt* tweezijdig. Immers, het spreekt van wederzijdsche rechten en verplichtingen. Maar let men op de geschiedkundige beteekenis van dit artikel, dan bepaalt het omtrent één- of tweezijdigheid niets. In het oud-Hollandsch recht n.l. gold de opvatting, dat assurantie een zgn. reëel contract was, d.w.z. eerst indien de premie betaald was, ontstond het contract. En nu gaat art. 257 K. hiertegen in: het wil zeggen, dat het contract bestaat, zoodra het gesloten

is, dus vóórdat de premie betaald is, ja, zelfs vóórdat de polis is onderteekend.

Artikel 257 zegt dus niets over de vraag, of het contract, dat ontstaat, een eenzijdig dan wel een tweezijdig contract is, m.a.w. of de premie opvorderbaar is ¹⁾).

Met een laatste sprankje hoop kan men zich wenden tot art. 246 K., dat een definitie geeft van assurantie of verzekering in het algemeen.

Het artikel zegt: Assurantie of verzekering is een overeenkomst bij welke de verzekeraar zich aan den verzekerde, tegen genot eener premie, verbindt, om denzelfden schadeloos te stellen wegens een verlies, schade, of gemis van verwacht voordeel, welke dezelve door een onzeker voorval zoude kunnen lijden. In de eerste plaats echter verklaart art. 248 slechts de op dat artikel volgende artikelen en dus niet het aan dit artikel voorafgaande art. 246 toepasselijk op *alle* verzekeringen, en in de tweede plaats moet men met WICHERS ²⁾) erkennen, dat men, indien men de definitie van assurantie in art. 246 K. opvat als ook op de in art. 302 bedoelde levensverzekering toepasselijk, daaraan alle actueele beteekenis moet ontzeggen, daar de levensverzekering aan de daarin opgenomen essentialia als schade en indemniteit volkomen vreemd is.

Maar zelfs indien men art. 246 K. op levensverzekeringen toepasselijk zou achten, bewijst dit artikel nog niet, dat de overeenkomst van levensverzekering als een wederkeerige gedacht is. Er wordt alleen van een gebonden zijn van den verzekeraar gesproken.

Als tweezijdigheid bedoeld was, zou toch wel een andere redactie gekozen zijn, zooals bij koop en bij huur, gelijk wij zagen.

Tot nog toe heeft ons onderzoek weinig positief resultaat opgeleverd. Daar komt nu nog iets bij en wel dit, dat, naar

¹⁾ Anders: Rb. Amsterdam, 21 Juni 1907, W. 8557.

²⁾ Jhr Dr A. W. WICHERS, De rechtsleer der levensverzekeringsovereenkomst, 1925, blz. 230.

veelal wordt aangenomen, de bepalingen van de artikelen 302—308 K. slechts van toepassing zijn op de levensverzekeringen, gesloten op het leven van een derde ¹⁾).

Men kan een levensverzekering sluiten op eigen leven of op dat van een ander. Verreweg het grootste aantal levensverzekeringen wordt op eigen leven gesloten. Het gewone geval is, dat de man zijn leven verzekert ten gunste van zijn vrouw. Ver in de minderheid zijn de gevallen, dat men met een verzekeringmaatschappij overeen komt, dat deze een uitkeering zal doen als een derde sterft.

Welnu, de artikelen 302—308 K. slaan alleen op deze laatste categorie verzekeringen, en de verzekering van eigen leven is dus in de wet in het geheel niet geregeld.

De wet brengt dus geen uitkomst aan dengene, die licht zoekt over de vraag, welk het karakter is van de overeenkomst van levensverzekering.

Toch werd in concreto in de Nederlandsche rechtszalen die vraag wel aan de orde gesteld en de rechter *moest* wel een antwoord geven. Ik moge voor de duidelijkheid eenigszins breedvoerig stilstaan bij een beroemd geworden geval, waarin een principieele uitspraak volgde.

In het jaar 1897 sloot de N.V. Nationale Levensverzekeringsbank te Rotterdam een overeenkomst van levensverzekering met een zekeren heer F.. Op diens leven werd een som van f 10.000.— verzekerd. Deze som zou moeten worden uitbetaald na het overlijden van F. aan diens echtgenoot.

Het ging slecht met de zaken van den heer F., en om aan zijn verplichtingen te kunnen voldoen ging hij als laatste redmiddel zijn polis beleenen aan de Levensverzekeringsbank. Hij kreeg hierop f 3500.—. Ook dit baatte echter niet, en F. ging in 1910 failliet.

De curatoren gingen de papieren van F. naspeuren en vonden daarin, dat F. eigenaar was van een, weliswaar beleende, polis van levensverzekering, waarop echter bij zijn overlijden

¹⁾ Vgl. ADRIANI in W. P. N. R. 2718 vv.

nog f 6500.— door de bank moest worden betaald. Ondanks het feit, dat Mevr. F. als begunstigde was aangewezen, vroegen curatoren zich af, of zij die f 6500.— niet voor de crediteuren konden veroveren. Zij vroegen de polis op en vonden daarin de bepaling, dat de eigenaar, dus de heer F., een begunstigde kon doen aanwijzen, aan wien de uitbetaling der verzekerde som moest geschieden, doch dat hij die begunstiging kon doen opheffen en door een andere vervangen, zolang die begunstiging niet was aangenomen en die aaneming niet schriftelijk aan de bank was medegedeeld.

De curatoren gingen ijlings navragen, of Mevr. F. de begunstiging schriftelijk had aangenomen en toen zij tot hun vreugde ontdekten, dat dit niet het geval was, redeneerden zij als volgt: de eigenaar mag de begunstiging van zijn vrouw doorhalen en een ander daarvoor in de plaats aanwijzen; wij oefenen de rechten van den gefailleerden F. uit en wij laten Mevr. F. schrappen en wij wijzen onszelf q.q. als begunstigten aan.

Aldus geschiedde op 14 November 1910. De scherpzinnige curatoren hebben niet lang in het onzekere behoeven te verkeeren over het tijdstip, waarop zij gedwongen zouden worden, te bewijzen, dat zij niet buiten hun boekje gegaan waren met deze vondst, want nauwelijks drie weken, nadat zij zichzelf als begunstigten hadden aangewezen, overleed de heer F..

Toen Mevrouw F. de resteerende f 6500.— wilde opvorderen, bemerkte zij, dat zij achter het net vischte en zij deed de bank en den curatoren prompt een proces aan, bewerende, dat de heeren inderdaad te ver gegaan waren in hun zorg voor de schuldeischers van haar overleden echtgenoot.

In het proces ¹⁾ werd de vraag gesteld, wat nu eigenlijk het karakter van die overeenkomst van levensverzekering tusschen den heer F. en de N.V. Nationale Levensverzekeringsbank te Rotterdam was.

¹⁾ Rb. den Haag, 27 Nov. 1911, W. 9523; Hof den Haag, 30 Dec. 1912, W. 9523; H.R. 5 Dec. 1913, W. 9610.

De Raadslieden van de weduwe F. beweerden, dat de heer F. wel was verbonden tegenover de bank, om de verschuldigde premiën te betalen, maar omgekeerd was de bank in geen enkel opzicht tegenover F. gebonden. F. had immers geen enkel recht tegen de bank en dus had de bank geen enkele verbintenis tegenover F.; de bank was alleen verbonden tegenover Mevrouw F. en dan nog pas, als F. eenmaal overleden was. En dus, zoo zeiden de raadslieden der weduwe, daar F. geen enkel recht had uit de overeenkomst, kon de levensverzekeringsovereenkomst geen deel uitmaken van het vermogen van F. en dus kon die overeenkomst niet in den boedel vallen en dus hadden de curatoren geen recht, er iets mede te doen.

Neen, zei het Hof, er was hier wel degelijk sprake van een wederkeerige overeenkomst. Weliswaar kon de verzekeringnemer *zelf* geen recht doen gelden op de verzekerde som, en werd deze voor de begunstigde eerst opeischbaar na den dood van den verzekeringnemer, maar er zijn factoren, die zonder twijfel doen zien, dat het hier ging om een tweezijdige overeenkomst: F. had zich *verbonden* tot betaling der overeengekomen premie, terwijl de bank zich had *verbonden* tegenover F., tegen betaling der verschuldigde premiën, na F.'s dood de verzekeringssom uit te betalen.

Mevr. F. verloor haar proces voor het Hof, want, zoo betoogde het Hof, nu vaststaat, dat de overeenkomst een tweezijdige was, had F. dus rechten op de polis, behoorde de polis tot het vermogen van F. en dus viel die overeenkomst wel in den boedel en dus konden curatoren Mevr. F. schrappen als begunstigde.

Tenslotte kwam de zaak voor den Hoogen Raad. In zijn conclusie redeneerde de advocaat-generaal LEDEBOER ongeveer als volgt: De vraag, of de overeenkomst als een wederkeerige moet worden aangemerkt, meen ik bevestigend te moeten beantwoorden. Aan de eene zijde staat F.'s verplich-

ting tot betaling van premiën en aan de andere zijde staat de verplichting van de bank om een bepaalde som uit te betalen. Wanneer en aan wien die som moet worden uitbetaald staat wel van tevoren niet vast, maar, mits de premiën maar waren betaald, bestond toch een verplichting.

De advocaat-generaal vond de bewering van den raadsman van de weduwe, die gesteld had, dat geen *verplichting* tot geregelde betaling der premiën bestond, niet juist; de bedoeling van partijen bij het sluiten van een levensverzekering is ongetwijfeld als regel, zoo zeide de advocaat-generaal, dat wederzijds geschiedt, wat men overeenkomt te zullen praesteeën. Zeker is het waar, dat het sluiten van een levensverzekering mede bevorderd wordt, doordat krachtens de algemeen gebruikelijke voorwaarden bij staking van premiebetaling door den verzekeringnemer het tevoren reeds betaalde bedrag aan premiën niet geheel voor hem verloren gaat; maar hieruit volgt geenszins, dat van geene verplichting tot premiebetaling sprake zou kunnen zijn. Ook al zijn de gevolgen van wanbetaling reeds a priori geregeld, dan zou de aard der verplichting daardoor niet worden gewijzigd en zou dit niet medebrengen, dat F. niet tot geregelde premiebetaling verplicht zou zijn, maar alleen dat het niet voldoen door F. aan zijne verplichting *andere* gevolgen zou hebben, dan wanneer die regeling achterwege ware gebleven.

Ook afkoop, een recht aan F. toekomende, zou wellicht medebrengen, dat F. desverkiezende de gesloten overeenkomst kon doen te niet gaan of dat in stede van de oorspronkelijke overeenkomst eene andere werd gesteld, doch dit kan ook al weer geen invloed hebben op den aard der eens gesloten overeenkomst.

De Hooge Raad vereenigde zich met deze conclusie en hiermede was de zaak uit. Sinds dien St. Nicolaasdag van 1913, waarop de Hooge Raad arrest wees, is dus in Nederland uitgemaakt, dat een overeenkomst van levensverzeke-

ring een tweezijdige overeenkomst is en dat de premie opvorderbaar is, hoewel dit niet met zooveel woorden in de wet staat ¹⁾).

Al is met dit arrest de zaak formeel opgelost, uit de argumentatie blijkt toch wel, dat een klare wetsbepaling niet bepaald een overdaad zou zijn.

De vraag dient gesteld te worden, of de uitspraak van den Hoogen Raad zich dekt met de geschiedenis ²⁾ van de overeenkomst van levensverzekering.

Men heeft getracht, sporen van levensverzekeringen op te zoeken in het oude Romeinsche recht. De meest aangehaalde regel is deze: „liberum corpus aestimationem non recepit”. De klemtoon in dezen regel behoort echter op het woord „liberum” te vallen. Een slaaf kon *wel*, een vrije kon *geen* koopwaar zijn. Van verzekering is dus in dit adagium geen sprake.

Wel schijnen er in den Romeinschen tijd reeds begrafenisfondsen geweest te zijn, welke als voorloopers van levensverzekeringsfondsen beschouwd kunnen worden. Over het juridisch karakter dezer fondsen tast men echter vrijwel in het duister.

In de Middeleeuwen zien wij voor het eerst iets, dat op onze levensverzekering begint te gelijken. De zeerooverij vierde hoogtij. Men moest belangrijke sommen betalen voor het loskopen van gevangenen en hiertegen ging men zich verzekeren. Al spoedig echter ontaardde deze verzekering in een speculeeren op het leven van zeevaarders en later weer op het leven van anderen. Men sloot b.v. een verzekering op het leven van een vorst uit zuiver speculatieve overwegingen.

Toen dit kwaad grootere proporties aannam, werden maat-

¹⁾ Vgl. ook H.R. 16 Febr. 1917, W. 10092.

²⁾ Vgl. over de geschiedenis van de levensverzekering: WICHERS, a.w., blz. 21 vv.

regelen genomen om hieraan een einde te maken; echter werd het kind met het badwater weggegooid en werden eenvoudig alle levensverzekeringen verboden.

Vanzelfsprekend was het instituut der levensverzekering in zijn zuiveren vorm op den duur niet te onderdrukken, en zoo ziet men in de verschillende landen in den loop der tijden de levensverzekering zich ontwikkelen tegen alle verdrukking in.

Steeds weer ziet men echter, dat de levensverzekering zich ontwikkelt uit een verzekering van een op geld waardeerbaar belang. Eerst was het, zooals wij zagen, de losprijs; later was het een geleende som, of zuiver winstbejag. Het ergste kwam het speculatie-element wel tot ontwikkeling in de „tontine”, een vinding van den Napolitaanschen bankier LORENZO TONTI. De deelnemers aan een tontine moesten allen eenmaal of periodiek een som geld storten, maar de gestorte gelden kwamen slechts ten goede aan degenen van de deelnemers, die op een bepaalden datum, die van tevoren werd afgesproken, nog in leven waren, of wel werd rente betaald aan de overlevenden. Zoo verhaalt de geschiedenis van een tontine, die in 1689 werd geopend, en die in 1726 eindigde met één weduwe van 96 jaar, die in het laatste jaar haars levens een inkomen genoot van 73.500 Gouden ponden. En dat de levensverzekering zelfs leidde tot misdaad bewijst de historie van de Leidsche gifmengster, die houdster was van een kinderbewaarplaats, die voor de kinderen een begrafenisfonds hield en ze dan om het leven bracht. Vandaar de uitdrukking „engeltjesmakerij”.

Geen wonder, dat in sommige landen de levensverzekering tout court als een weddenschap werd beschouwd. In ons Burgerlijk Wetboek worden in art. 1811 de overeenkomsten van verzekering en de lijfrenten nog steeds rustig samen met spel en weddenschap beschouwd als kans-overeenkomsten, d.w.z. als handelingen, waarvan de uitkomsten, met betrekking tot voordeel en nadeel, hetzij voor alle de partijen, hetzij voor eenige derzelve, van een onzekere gebeurtenis afhangen.

Aan het feit, dat de overeenkomsten van verzekering kans-overeenkomsten zijn, mag men geen juridische consequenties verbinden. Met name is uit dit feit niets af te leiden over de vraag of de overeenkomsten van verzekering van één- of tweezijdigen aard zijn ¹⁾).

In Frankrijk bleef langen tijd de overeenkomst van levensverzekering verboden. Langs allerlei slinksche wegen construeerde men echter de levensverzekering als een eenvoudige assurantie. Bij de wet geregeld echt levensverzekeringsrecht bestond in Frankrijk dus niet. Eerst in het jaar 1930 werd de overeenkomst van levensverzekering officieel geregeld door de wet van 13 Juli. Deze wet was feitelijk een neerslag van reeds jarenlang bestaand gewoonterecht.

Uit het voorgaande blijkt, dat uit de Fransche rechtsgeschiedenis moeilijk iets af te leiden is omtrent het karakter van de Nederlandsche overeenkomst van levensverzekering ²⁾).

Moeilijk is aan te nemen, dat de geschiedenis van het Engelsche recht eenigen invloed zou hebben gehad op de wettelijke bepalingen ten onzent omtrent de levensverzekering.

Ook in Duitschland is de regeling van de levensverzekering in haar huidige vorm eerst van vrij recenten datum. De overeenkomst van levensverzekering is in dat land geregeld bij wet van 30 Mei 1908. Ook daar is de levensverzekering eeuwen lang vastgekoppeld geweest aan de gewone schadeverzekering en veel licht omtrent den historischen aard van het Nederlandsche contract van levensverzekering kan men dus ook uit het Duitsche recht niet halen ³⁾).

Er blijft niet veel over, dan te onderzoeken, wat *bij ons* de

¹⁾ Vgl. ASSER-VAN GOUDOEVER, blz. 253.

²⁾ Zie over het Fransche levensverzekeringsrecht: DUPUICH, L'assurance sur la vie.

³⁾ Zie over het Duitsche levensverzekeringsrecht: MÜLLER-ERZBACH, Deutsches Handelsrecht, blz. 807 vv. en 760 vv..

positie van de overeenkomst van levensverzekering werd in 1838, toen het Wetboek van Koophandel ingevoerd werd.

Het is ook al geen vroolijk beeld, dat hiervan kan worden geschilderd.

Ook in Nederland is de levensverzekering langen tijd verboden geweest. Uit het feit, dat eerst door de wet van 1 Juni 1875, S. 81, de levenslange verzekering werd toegelaten, blijkt, dat het Wetboek van Koophandel in 1838 slechts de niet-levenslange levensverzekering kende. Het heeft weinig zin, onder deze omstandigheden na te gaan, of in 1838 de levensverzekering, voor zoover die toen erkend werd, gedacht werd gegoten te worden in den vorm van een eenzijdige of tweezijdige overeenkomst, daar de levensverzekering in 1838, zooals wij zagen, voor het grootste deel buiten de wet viel. Vast staat, dat de regeling van de levensverzekering nauw verbonden was aan en geheel steunde op de schadeverzekering.

Het moderne begrip levensverzekering heeft zich in de practijk echter dermate geabstraheerd van de begrippen, welke aan de schadeverzekering inhaerent waren en zijn, dat men alleen door kronkelige en spitsvondige redeneering aan het karakter van de moderne levensverzekering vreemde eigenschappen daarop zou kunnen enten, zooals b.v. in de jurisprudentie het geval is geweest met den eisch van het belang.

Het resultaat van onze hier summier weergegeven onderzoekingen is dus geen ander, dan dat geconstateerd moet worden, dat een wettelijke regeling in Nederland, waardoor het karakter van de overeenkomst van levensverzekering klaar kan worden onderkend, ontbreekt en dat in de geschiedenis van het recht in binnen- en buitenland weinig of geen aanknoopingspunten te vinden zijn, die de gedachten van den wetgever, die zich voor de taak gesteld ziet, de geschetste leemte weg te nemen, in een bepaalde richting dwingen. Nu de geschiedenis ons dus helaas weinig te leeren

heeft, zullen wij ons des te meer hebben te oriënteren naar den feitelijken toestand.

Eerst dient de Calvinistische jurist zich af te vragen, wat de Gereformeerde levensbeschouwing ten aanzien van de levensverzekering te zeggen heeft.

De Gereformeerde levensbeschouwing en de levensverzekering: hier komen wij op een terrein, waarover boekenplanken vol geschreven zijn ¹⁾).

Wij moeten ons ook hier zeer beperken, maar toch dient dit punt ter sprake gebracht te worden.

Bekend mag worden verondersteld, dat er nog altijd een gedeelte van ons Nederlandsche volk is, dat zich kant tegen al wat verzekering is en tegen de levensverzekering in het bijzonder. Het zijn allen zielen, die God bidden, dat zij niet alleen in voorspoed dankbaar, maar ook in tegenspoed geduldig mogen zijn. Zij gelooven, dat alles, wat hun overkomt, goed en kwaad, hun van God beschikt wordt. En, zeggen zij, zullen wij dan wijzer zijn dan God, en zullen wij het recht hebben, zulke maatregelen te nemen, dat het kwade, dat God ons toedenkt, dat Hij voor ons noodig acht, ons niet treffen kan? Zich verzekeren wil voor hen zeggen: trachten God's plannen te vrijdelen, Hem te slim af te zijn.

Dit is eigenlijk de kern van de bezwaren van deze tegenstanders van verzekering. Natuurlijk wordt deze gedachte op velerlei wijze gestaafd door hun exegese van Bijbelteksten, waarop hier niet nader behoeft te worden ingegaan.

Wel verre van te verdienen, dat schouderophalend meewarig gelachen wordt over zooveel bekrompenheid van geest, behoort zulk een zelfverloochenend optreden met ernst onderzocht te worden. Zelfverloochenend immers is zulk een optreden, dat consequent de gevolgen van het onverzekerd zijn aanvaardt. Trouwens, ook op ander gebied trekken dezulken eenzelfde lijn; men weigert b.v. wel niet medische hulp in

¹⁾ Een samenvatting met literatuuropgave vindt men bij: Dr M. VAN HAAFTEN, Verzekering en Voorzienigheid.

haar geheelen omvang, maar men laat den arts niet toe, verdoovende middelen toe te passen, die onduldbare pijnen zouden kunnen stillen.

Al zal dus een belachelijk maken van dergelijke denkwijze niet geduld mogen worden, ernstige bestrijding van zulk een standpunt is dringend geboden.

Er is niemand, zelfs onder de felste tegenstanders van verzekering, die op het standpunt staat, dat hij ter voorziening in zijn materiele nooden absolute lijdelijkheid mag toepassen. Ook is er wel niemand, die zal leeren, dat hij een dreigend gevaar niet uit den weg zal mogen gaan. Wie zal op principieele gronden weigeren, mede te helpen aan het blusschen van een brand, aan het redden van drenkelingen, aan het toedienen van geneesmiddelen?

Waarom zijn er dan menschen, die niet van een bliksem-aflerder of van inenting of van assurance willen weten?

Ziekte en brand en verdrinking zijn toch ook gevaren, die van God's vaderlijke hand ons toekomen? Waarom mag wel het genezen gezocht worden, maar niet het voorkomen?

Er wordt een willekeurig onderscheid gemaakt tusschen gewone rampen en buitengewone. De buitengewone zijn dan bijzondere openbaringen van God's toorn en men leert, dat zij om die reden niet mogen worden tegengegaan.

Voor dergelijk onderscheid is echter geen andere grond aan te wijzen dan menschelijke inventie. Zulk onderscheid leidt tot een lijdelijkheid, waarvoor al evenmin eenige grond aan te wijzen is.

De mensch heeft actief te zijn, dit wordt door ieder erkend. Maar het afbakenen van die activiteit binnen beperkte grenzen is een niet op den Bijbel te baseeren leer, tenzij begrenzing om moreele of andere redenen (b.v. Zondagsrust) bepaaldelijk in den Bijbel wordt voorgeschreven. Te prediken, dat door God gegeven middelen wel als remedie, maar niet als preventie van rampen gebruikt mogen worden, beteekent een miskenning van gaven God's.

De mensch heeft leeren inzien, dat er in het verschijnen

van rampen als ziekte en brand en zelfs dood in het algemeen een vaste regelmaat ligt. Van die wetenschap maakt hij gebruik om het finantieel risico van dergelijke rampen onderling te verdeelen. Daarmede wordt de finantieele ondergang van menig individu, menig organisme, menig gezin voorkomen. Verzekering sluiten is risico deelen. Risico deelen is ondragelijke gevolgen van rampen dragelijk maken. En als het leed een gevolg van de zonde is, is bestrijding van leed en voorkoming van leed ook bestrijding en voorkoming van een kwaad. God schiep de middelen; de mensch mag, neen, moet deze middelen gebruiken ter vervolmaking van God's Schepping.

Wij kunnen niet dankbaar genoeg zijn, dat Dr A. KUYPER, de stichter van onze Universiteit, ons volk geleerd heeft, deze dingen klaar en duidelijk te zien.

En hoe heeft Dr J. WOLTJER ¹⁾ de levensverzekering zelf op een hooger plan verheven, door er op te wijzen, dat de zekerheid, die de verzekeringsmaatschappijen bieden, haar grond vindt in de wetenschap: de gegevens, waarvan men uitgaat, levert de statistiek, en de bewerking dier gegevens steunt op de wiskunde, twee wetenschappen, die, omdat getalverhoudingen haar voorwerp zijn, tot de meest zekere behooren. Alleen echter, zegt WOLTJER, wie door het geloof in zijn God den grond van zekerheid vindt en in de zoogenaamde verzekering slechts ziet middel, dat hij niet versmaden mag, die is waarlijk verzekerd, die heeft een veiliger grond voor zijn vertrouwen, dan de wetenschap ooit geven kan.

Het onderzoek naar wat de Gereformeerde levensbeschouwing leert over de levensverzekering, leidt niet tot een concrete conclusie in zake de vraag, of de keuze moet vallen op een eenzijdige of tweezijdige overeenkomst van levensverzekering. Moeilijk is in te zien, dat een keuze in de eene of andere richting van eenigen invloed zou zijn op het mo-

¹⁾ Dr J. WOLTJER, De zekerheid der Wetenschap, blz. 7 v.v.

reële karakter van de overeenkomst van levensverzekering. Vast staat echter voor ons dat, wat de jurist gewoon is de causa eener overeenkomst te noemen, ten opzichte van de overeenkomst van levensverzekering volledig vereenigbaar is met de Gereformeerde beginselen.

Nog een anderen factor hebben wij te bespreken alvorens wij van voorkeur voor een bepaald karakter van de overeenkomst van levensverzekering kunnen doen blijken, nl. de gewoonte, die in het recht zulk een groote rol speelt, al zegt de wet (art. 3 Wet A. B.) dan, dat de gewoonte geen recht geeft, dan alleen wanneer de wet daarop verwijst.

Zonder twijfel wordt in de practijk in Nederland de polis van levensverzekering voor het overgrootste deel zoo ingericht, dat uit de overeenkomst van levensverzekering slechts een verbintenis aan de zijde van den verzekeraar ontstaat. In de *practijk* blijven de consequenties van de leer van den Hoogen Raad ten aanzien van het karakter der overeenkomst van levensverzekering voor een groot gedeelte achterwege. Zoo goed als alle maatschappijen van levensverzekering immers gaan nimmer over tot het in rechte invorderen van de premie. Dit wordt meestal in de polissen zoo geredigeerd, dat bepaald wordt, dat indien de premie niet wordt betaald binnen den overeengekomen termijn van respijt, de verzekering vervalt of dat de polis premievrij gemaakt of afgekocht kan worden. Deze regeling voldoet in alle opzichten ¹⁾. Geconstateerd moet dus worden, dat er ten aanzien van de premiebetaling geen overeenstemming bestaat tusschen wat de wet naar de leer van den Hoogen Raad als regel veronderstelt en tusschen de gewoonte. Dat in dezen toestand een wijziging moet komen, is veler gevoelen.

Wat de gewoonte betreft, moet nog op een belangrijk punt worden gewezen.

Volgens art. 1302 B.W. wordt in wederkeerige overeen-

¹⁾ Vgl. Dr D. C. M. STIGTER, *Levensverzekering*, 1937, blz. 94.

komsten de ontbindende voorwaarde, waarover in art. 1301 B.W. wordt gehandeld, altijd verondersteld plaats te grijpen, in geval een der partijen aan haar verplichting niet voldoet. Nu de Hooge Raad leert, dat de overeenkomst van levensverzekering een tweezijdige is, dat dus de premie invorderbaar is, gaat de ontbindende voorwaarde een rol spelen, zoodra de verzekeringnemer achterstand heeft met het betalen der premie. Volgens art. 1303 B.W. heeft in zulk een geval de verzekeraar het recht o.a. de ontbinding der overeenkomst te vorderen met vergoeding van kosten, schaden en interessen. Wat wil dit zeggen? Dat de verzekeraar al den tijd het risico geloopt heeft en nu per slot van rekening nog de eventueel ontvangen premie heeft terug te geven. Immers, art. 1301 B.W. bepaalt, dat een ontbindende voorwaarde de zoodanige is, welke na haar vervulling de verbintenis doet ophouden en de zaken weder tot den vorigen stand doet terugkeeren, evenals of er geen verbintenis bestaan had. En uit het tweede lid van dit artikel volgt de verplichting van den verzekeraar, om hetgeen hij ontvangen heeft terug te geven ingeval de bij de voorwaarde bedoelde gebeurtenis plaats grijpt.

Al neemt men aan, dat onder vergoeding van kosten, schaden en interessen, bedoeld in art. 1303, ook een vergoeding voor het geloopt risico zou vallen, hoe moet deze vergoeding voor elke verzekering afzonderlijk vastgesteld worden? Wat moet er gebeuren in den tijd, dat over de inning der premie geprocedeerd wordt? Moet de verzekeraar dan maar het risico blijven loopen? Terecht merkt Mr J. A. LEVY op ¹⁾, dat zonder een volslagen greep in den blinde de toepassing van art. 1303 in de practijk niet te verwezenlijken is. In de practijk komt van toepassing van deze artikelen op de levensverzekering dan ook niets terecht. Men kiest liever den weg van premie-vrij maken of afkopen van de polis.

¹⁾ Hand. Ned. Jur. Ver. 1888, II, blz. 138.

Aan deze vormen der practijk moet wel alle aandacht besteed worden, indien men zich zet tot het ontwerpen van een nieuwe regeling van de overeenkomst van levensverzekering.

Indien wij dus ten aanzien van de levensverzekering thans en de Gereformeerde beginselen en de gewoonte aan een kort onderzoek onderworpen hebben, is het moment gekomen, waarop een keuze gedaan moet worden ten aanzien van de wenschelijkheid van het toekomstige karakter van de overeenkomst van levensverzekering ¹⁾).

Zonder aarzeling wordt dan gaarne voor de nieuwe wet afstand gedaan van het tweezijdig karakter dezer overeenkomst.

Ons grootste bezwaar gaat uit tegen de heerschende discrepantie tusschen wet, zooals in de jurisprudentie van den Hoogen Raad geïnterpreteerd, en de gewoonte. De wensch der maatschappijen, welke wensch wordt verwezenlijkt in de practijk, is, dat de overeenkomsten van levensverzekering geen tweezijdig karakter dragen, dat dus de premies niet opvorderbaar zijn. Van de consequenties van de leer van den Hoogen Raad bevrijdt men zich door een die leer omzeilende redactie der overeenkomsten van levensverzekering.

Inplaats van opvorderbaarheid der premies wordt b.v. gestipuleerd, dat bij staking van de betaling der premie de polis afgekocht kan worden of premievrij gemaakt.

Nu wordt van de zijde van de voorstanders van het tweezijdig karakter van de overeenkomst van levensverzekering opgemerkt, dat er nog genoeg maatschappijen zijn, die de premie *wel* opvorderbaar verklaren. Daar statistisch materiaal ontbreekt, moeten wij op goed vertrouwen gelooven, wat de mannen van de practijk ons mededeelen, nl. dat verreweg het grootste gedeelte van de polissen het éénzijdig

¹⁾ Vgl. MOLENGRAAFF, Leidraad II, blz. 926; WICHERS, a.w. blz. 170 vv., beide met literatuuropgaven.

karakter van de overeenkomst van levensverzekering vertoont. Raadpleging van de polissen van de voornaamste maatschappijen van levensverzekering bevestigt deze bewering. En zonder eenigen twijfel komt opvordering van de premie voor het gerecht in de practijk slechts hoogst zelden voor.

Het is ook volkomen duidelijk, waarom de practijk zich verzet tegen opvordering van de premie voor het gerecht. De rompslomp is immers veel te groot; het risico van de maatschappij loopt intusschen door. En afkoop of premievrijmaken van de polis is immers een veel eenvoudiger methode.

Doch ook de verzekeringnemer is bij dezen gang van zaken gebaat. Indien de premie werkelijk ook in de practijk opvorderbaar zou worden, zou het verzekeringswezen een enorme schade lijden. Hoevelen zijn er niet, die het risico niet op zich kunnen en mogen nemen, voor een lange reeks van jaren gebonden te zijn aan de betaling van een min of meer belangrijke premie.

Als de premie niet opvorderbaar is, redeneert men: menschelijkerwijs gesproken zal ik de premies kunnen blijven betalen; mocht dit onverhoopt niet het geval zijn, dan zal ik helaas niet langer zóó verzekerd kunnen blijven als oorspronkelijk de bedoeling was, maar dan word ik ten minste niet in onoverzienbare moeilijkheden gewikkeld, doordat ik de premies, die ik niet *kan* betalen, toch *moet* betalen.

Indien de premie opvorderbaar is in feite, zal men eigenlijk slechts dan met een goed geweten zich kunnen verzekeren, als men het totale bedrag aan te storten premie kan reserveeren. En hoeveel procent van de verzekeringnemers is daartoe in staat?

Afgezien nog van dit niet te onderschatten gevaar voor het verzekeringswezen mag niet uit het oog worden verloren, dat niet verdedigbaar is, dat een levensverzekeringsmaatschappij een verzekeringnemer zóódanig in haar macht krijgt, dat zij hem ten gronde kan voeren als hij zijn premie

niet langer kan betalen. De verzekering is immers vrijwillig aangegaan. Als het risico voor de maatschappij ophoudt met het staken der premiebetalingen, en zij voor het gelooopen risico betaald is, heeft zij geen aanspraak op dwangmaatregelen tegen degenen, die niet langer verzekerd willen of kunnen zijn. De verzekering is er niet ter wille van den verzekeraar maar ter wille van den verzekerde.

De voorstanders van de tweezijdigheidsleer zeggen echter, zooals reeds in 1888 MOLENGRAAFF deed ¹⁾: en toch is de opzet van de overeenkomst van levensverzekering een tweezijdige: het is de bedoeling, dat de verzekeringnemer gedurende zooveel jaar zooveel gulden premie betaalt en daartegenover zal dan de verzekeringsmaatschappij in het jaar zooveel een bedrag van zooveel aan een aan te wijzen begunstigde uitbetalen. Erken nu, zoo zeggen zij, dat dit het normale is; giet dus de overeenkomst van levensverzekering in den vorm van een tweezijdige overeenkomst en dan kunt gij van ons toegestemd krijgen, dat die tweezijdigheid weer verzacht mag worden doordat de opvorderbaarheid van de premie geen dwingend recht wordt, m.a.w. dat partijen mogen overeenkomen, dat de polis afkoopbaar is enz. Zelfs vindt men dan goed, dat in de wet vastgelegd wordt, dat art. 1302 B.W. niet toepasselijk is op levensverzekeringen.

Wat beteekent echter een wederkeerige overeenkomst, die niet een wederkeerige is in haar consequenties? Nu kan men wel zeggen, dat, indien en zoolang de premie theoretisch invorderbaar is, er een wederkeerige overeenkomst is en blijft, maar in het wezen der zaak is het toch niets dan een geïmagineerd met woorden, indien men aan de wederkeerigheid de gevolgen daarvan ontnemt. Want te zeggen, dat de verplichting tot betaling der premie bestaat en tegelijkertijd de mogelijkheid van de sanctie van de restitutio in integrum met vergoeding van kosten, schaden en interessen te ontnemen aan den verzekeraar, beteekent toch eigenlijk de

¹⁾ Hand. Ned. Jur. Ver. 1888, I, blz. 122.

erkenntenis, dat de verplichting tot betaling der premie alleen maar in theorie bestaat maar dat die verplichting in de praktijk niet doorvoerbaar is. Daarom moet, indien de overeenkomst van levensverzekering een tweezijdige zou blijven, er de voorkeur aan worden gegeven, dat dan art. 1302 B.W. niet uitgesloten wordt. Dit is ten minste consequent. Als de verzekeraar dan in een bepaald geval geen gebruik wil maken van dit artikel, moet hij dit zelf weten. Hij mag desgewenscht zelfs zoover gaan, dat hij met den verzekeringnemer overeenkomt van tevoren, dat art. 1302 B.W. niet zal worden toegepast. Maar als de wetgever a zegt met de overeenkomst tot een tweezijdige te verklaren, zegge hij ook b met art. 1302 B.W. in principe toepasselijk te laten.

Ook in koopcontracten b.v. wordt wel de clause opgenomen, dat art. 1302 B.W. niet zal mogen worden toegepast. Maar het is toch ondenkbaar, dat ten aanzien van koop en verkoop in de wet bepaald zou kunnen worden, dat bij nalatigheid van den koper in het betalen van de koopsom art. 1302 B.W. niet van toepassing zal zijn.

Het is zeer de vraag, of tegenwoordig nog algemeen bij het sluiten van een overeenkomst van levensverzekering de bedoeling voorzit, de premie te blijven doorbetalen tot aan den afloop van de overeenkomst. Men denke slechts aan het geval, dat een schuld gedekt wordt door een polis van levensverzekering. In vele gevallen zit reeds dadelijk bij het sluiten van een overeenkomst van levensverzekering met zulk een oogmerk de bedoeling voor, de premiebetaling te staken, zoodra de schuldenaar zijn schuld zal hebben afgelost. Deze opzet zal veelal den verzekeraar bekend kunnen zijn. In vele andere gevallen worden overeenkomsten van levensverzekering gesloten ter vervanging van pensioenstortingen. Verlaat men den dienst van het lichaam, dat het geheel of een deel van de premies stort, dan zal men veelal de premievrij gemaakte polis kunnen medenemen; reeds bij het sluiten van de overeenkomst zat deze opzet voor. En

ook in deze gevallen zal de verzekeraar met dezen opzet bekend zijn.

Indien men de juistheid hiervan erkent, zal men het argument, dat de overeenkomst van levensverzekering toch eigenlijk als wederkeerige overeenkomst gedacht wordt, gereedelijk kunnen laten varen. Misschien is dit eenmaal zoo geweest, *nu* is het zeker niet meer algemeen zoo. Het maatschappelijk leven voelt ook niet, dat er steeds premie moet blijven worden betaald. Allermint ziet men neer op hen, die op een gegeven moment een polis afkopen of haar premievrij maken. Integendeel, men heeft alle waardeering voor hen, die ook in het premie betalen niet boven hun stand leven.

Indien dan in de nieuwe verzekeringswetgeving niet dient te worden opgenomen, dat de verzekeringnemer de premie *moet* betalen, wat behoort dan het karakter van de overeenkomst van levensverzekering wel te zijn?

Naar ons gevoelen behoort de overeenkomst van levensverzekering te zijn een eenzijdige overeenkomst, waaruit dus voor slechts één der partijen, nl. den verzekeraar, een verplichting tot praestatie — nl. tot betaling van het verzekerd bedrag — voortvloeit. Deze verplichting is echter een voorwaardelijke. Men doet de verbintenis van den verzekeraar, om een bepaalde som op een bepaald tijdstip aan een aangewezen begunstigde te betalen, afhangen van één of meer toekomstige en onzekere gebeurtenissen, nl. van één of meer betalingen van een premie, en soms bovendien van de toekomstige en onzekere gebeurtenis, dat degene, wiens leven verzekerd is, overlijdt binnen een bepaalden termijn. Door het staken van de betaling der premie gaat de verbintenis teniet. Wat de gevolgen zijn van dit tenietgaan der verbintenis, hangt af van hetgeen partijen met elkaar daarover zijn overeengekomen. Zoo kan in de polis zijn vastgelegd, dat alsdan de verzekerde het recht heeft op een premievrije polis of wel op uitbetaling van een som ineens. In elk geval

staat vast, dat de verzekeraar alsdan niet meer de verplichting heeft tot betaling van de volle verzekerde som op het oorspronkelijk vastgestelde tijdstip ¹⁾).

Men zou kunnen zeggen, dat, indien de overeenkomst van levensverzekering een eenzijdige overeenkomst is, de premiebetalingen onverplicht verrichte handelingen zijn en dat dus art. 1377 B.W. resp. art. 42 F.W. van toepassing kunnen zijn. Wel verre van een argument te zijn tegen de eenzijdigheidsleer, achten wij dit een voordeel van deze leer. Immers het mag een voordeel geacht worden, dat op deze wijze verhinderd kan worden, dat inderdaad een schuldenaar door middel van premiebetalingen de rechten van zijn schuldeischers bewust en met medeweten van dengene, met wien of te wiens behoefte hij handelde, zou kunnen benadeelen.

Tenslotte dient nog de vraag beantwoord te worden, of in dit verband aan het begrip „voorwaarde” niet een onnatuurlijke uitbreiding gegeven wordt.

Indien men als juist erkent, dat de verzekeringsmaatschappijen in het algemeen allerminst gesteld zijn op het invorderbaar maken van de premie, zien wij niet in, dat er bezwaar kan bestaan tegen een wetsbepaling, die de verbintenis doet afhangen van de voorwaarde, dat betaling van premie plaats vindt.

Wel brengt een dusdanige regeling als consequentie mede, dat een voorziening zal moeten worden getroffen, krachtens welke de maatschappijen van levensverzekering zekerheid verkrijgen, dat hun onkosten van keuring en administratie, geschied ten behoeve van een verzekeringnemer, met wien een eenzijdige overeenkomst wordt gesloten, gedekt worden. Dit kan eventueel geschieden, door de kosten van keuring en administratie om te slaan over alle voorziene premiebetalingen met dien verstande, dat bij staking van premiebetaling het restant der nog niet betaalde kosten van keuring en administratie alsnog opvorderbaar is.

¹⁾ Vgl. over verbintenissen met tijdsbepaling en voorwaardelijke verbintenissen: ASSER-LOSECAAT VERMEER, 1939, blz. 117 vv.

Van harte spreek ik den wensch uit, dat door vruchtbare samenwerking tusschen juristen en mannen uit de practijk der levensverzekering spoedig een bevredigende regeling van de overeenkomst van levensverzekering moge worden tegemoet gezien.

Mijne Heeren Directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden Grondslag!

Toen ik bericht van U kreeg, dat het in Uw voornemen lag, mij te benoemen tot hoogleeraar in het handelsrecht en het burgerlijk procesrecht aan de Vrije Universiteit, werd mijn hart wel vervuld met groote blijdschap door het vooruitzicht, dat ik mij van nu voortaan geheel zou mogen gaan wijden aan de wetenschap, en wel in dienst van mijn eigen Universiteit, doch anderzijds moest ik al mijn moed verzamelen voor den vermetelen sprong van mijn roezemoezig kantoor naar de stille studeerkamer en den statigen kathedr. Toen het mij echter duidelijk werd, dat ik bij U een open oog vond voor de bijzondere moeilijkheden, welke aan zulk een overgang gepaard gaan, en Gij zelfs groote waarde bleekt te hechten aan de practische ervaring, die ik vooral in mijn Eindhovensche jaren heb mogen opdoen, heb ik niet langer gearzeld, met dankbaarheid de benoeming te aanvaarden.

Van deze plaats moge ik U de hartelijke verzekering geven van mijn volle toegewijldheid aan de taak, die Gij mij opgedragen hebt.

Mijne Heeren Curatoren!

Toen Gij mij, alvorens mij voor te dragen voor benoeming tot het eervolle ambt van hoogleeraar, aan den tand voeldet ter zake van mijn houding ten opzichte van den grondslag, waarop onze Vereeniging voor Hooger Onderwijs staat, heb ik te meer gevoeld, welk een bijzonder voorrecht het is, waardig gekeurd te worden, dit ambt juist aan deze Univer-

siteit te mogen vervullen. De band der wetenschap, die allen, die aan onze Universiteit doceeren en studeeren, samenbindt, wordt oneindig versterkt door het eene geloof, waaruit heel onze Universiteit leeft.

Dat Gij mij ook overigens bij het wegen niet te licht bevonden hebt, is mij een oorzaak van groote dankbaarheid. Moge het mij gegeven worden, eenigszins aan de door U van mij gekoesterde verwachtingen te beantwoorden.

Mijne Heeren Professoren!

Bij het binnentreden in Uw kring is het gebruikelijk, van een zekeren schroom te gewagen. Het is waarlijk niet alleen uit eerbied voor een oude mos, dat ik thans betuig, vervuld te zijn van een beklemmende schuchterheid, indien ik mij voorstel, straks als een Uwer geteld te zullen worden. Het strekt mij tot troost, dat niet alleen meerderen Uwer als mijn leermeesters reeds bekend zijn met mijn zwakheden en gebreken, doch dat ik ook reeds aan eenigen Uwer door banden van oprechte en beproefde vriendschap ben verknocht.

Wanneer ik op U allen een beroep doe, om mij wel ter zijde te willen staan, dan doe ik dit in het bijzonder op U, hooggeleerde heeren Professoren van de Juridische Faculteit. Ware ik niet ervan overtuigd, dat Gij Uw rijke ervaring en kennis mij ten nutte zoudt willen doen komen, mijn schuchterheid zou in vrees ontaarden en deze is een slechte leidsvrouwe.

Excellentie GERBRANDY!

Tot Uw leerlingen in engeren zin heb ik mij niet mogen rekenen. Gij zijt als hoogleeraar opgetreden, nadat ik het doctoraal examen reeds had afgelegd. Grooten invloed op mijn leven hebt Gij echter wel gehad, vooral omdat Gij mijn promotor geweest zijt. Het verheugt mij hartelijk, dat ik

thans de opvolger mag zijn van den man, onder wiens leiding ik mijn academische studie mocht beëindigen. Dat ik waardig gekeurd ben, als Uw opvolger hier te staan, vervult mij ook met gepasten trots. Het zal mij een extra aansporing zijn tot het geven van mijn beste krachten aan mijn nieuwe taak. Op Uw raad in moeilijkheden, ook in de toekomst, zal ik gaarne aanspraak maken en niet minder op Uw blijvende hartelijke vriendschap.

Zeergeleerde PHILIPS!

Uw zoo zeer gewaardeerde aanwezigheid bij deze plechtigheid geeft mij de gelegenheid U openlijk te zeggen, hoe dankbaar ik ben, in Uw bedrijf een twaalfstal jaren te hebben mogen werken. Ik trad in dienst op denzelfden dag als de tienduizendste werknemer in Uw bedrijf. Ik liep toen het horloge, dat U bij die gelegenheid uitreikte, mis en ik ben niet lang genoeg bij U gebleven, om er een te verdienen. Maar ik draag een grooteren schat mede in het leven: de ervaring, die ik in dit twaalfstal jaren onder Uw voortreffelijke leiding en in dagelijksch contact met zoo vele uitzonderlijk begaafde leden van de Philips maatschappij heb mogen opdoen. Dat Gij mij waardig gekeurd hebt, een moeilijken post in Uw bedrijf te bezetten, vervult mij met groote erkentelijkheid. Dat Gij veel van Uw medewerkers eischt, is reeds lang geen geheim meer in den lande; maar dat Gij ook veel voor hun maatschappelijk welzijn doet en dat het streven van Uw bedrijf is, de menschheid te verrijken met nieuwe en steeds volmaaktere producten, desnoods met opoffering van belangrijke bedragen — ik moge alleen maar de Röntgentechniek vermelden — vindt gelukkig steeds meer algemeene erkenning en waardeering. Met de bede, dat het Philips concern moge blijven bloeien, neem ik hier nogmaals afscheid van U, van degenen, die met U de leiding van dit bedrijf voeren en van al degenen, met wie ik verder zoo langen tijd in Eindhoven heb mogen werken.

Mijne Dames en Heeren Studenten in de faculteit der Rechtsgeleerdheid!

Niet vaak zal het voorgekomen zijn, dat een hoogleeraar in het handelsrecht zoo recht uit den handel naar den kathedr is overgeplaatst als dit met mij het geval is. Van harte hoop ik dat de practijk zal leeren, dat hiermede toch recht gehandeld is.

Wanneer ik mij de eischen van een ideale verhouding tusschen studenten en hoogleeraren indenk, dan komt het mij voor, dat wij het beste zullen doen, onze verhouding te gieten in den vorm van een tweezijdige overeenkomst. Indien wij elkander wederzijds toezeggen, elkander met vertrouwen tegemoet te treden en elkander het beste te geven, dat in ons is, zal zeker de grootste vrucht op ons beider werken kunnen worden verwacht. Aan deze Universiteit staan wij toch nog anders tegenover elkaar dan aan een andere: Gij verwacht van mij niet slechts colleges van wetenschappelijk gehalte, gevolgd door min of meer pijnlijke uren voor tentamina en examina, doch Gij verwacht, zeker ook buiten de collegezalen, een verhouding tusschen ons als menschen, die de gelegenheid zal bieden, om de beginselen te bestudeeren (en desgewenscht daarover te debatteeren), die den grondslag vormen van onze Universiteit, in het bijzonder voor zoover zij de vakken, die ik zal mogen doceeren, raken. Daarvoor hoop ik veel tijd beschikbaar te stellen, maar dan zal ik ook moeten kunnen rekenen op naleving Uwerzijds van onze overeenkomst. Gij zult het voor zulk een verhouding noodige vertrouwen beschikbaar moeten stellen en ook de daad bij het woord moeten voegen.

En zoo aanvaard ik dan thans, onder aanroeping van de hulpe Gods, mijn nieuwe taak met de bede:

Vivat, crescat, floreat Academia nostra!

Ik heb gezegd.

